

Żychowska, Maria

Harcerstwo w dziejach Tarnowa 1910-1980 : wystawa

Muzealnictwo 26 27, 108-109

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Harcerstwo w dziejach Tarnowa 1910 — 1980

Wystawa

W okresie od 13 września do 31 grudnia 1980 r. w salach Muzeum Okręgowego w Tarnowie zaprezentowano wystawę „Harcerstwo w dziejach Tarnowa 1910–1980”.

Wystawa zorganizowana była przez Archiwum Państwowe Oddział w Tarnowie, Muzeum Okręgowo i Komendę Chorągwi ZHP w Tarnowie. Autorką scenariusza i komisarzem wystawy była pfm Maria Żychowska, kierownik Oddziału Archiwum Państwowego w Tarnowie; projektantem i wykonawcą oprawy plastycznej oraz plakatu, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Włodzimierz Depukat. W bezpośrednim wykonaniu wystawy pomagali niemal wszyscy pracownicy Muzeum Okręgowego na czele z dyrektorem Muzeum mgr Stanisławem Potęgą. Żadna dotąd wystawa zorganizowana w gmachu Muzeum nie wzbudziła tak szerokiego rezonansu społecznego i nie ściągnęła takich tłumów (8,5 tys. osób) młodzieży i starszych, jak właśnie ta, harcerska.

W zasadzie ekspozycja dotycząca lat 1910–1963 urządzona była z darów osób prywatnych, które w ciągu ostatnich 10 lat na skutek interesowania się autorki scenariusza historią lokalnego harcerstwa, zostały jej przekazane lub udostępnione. Cześć z nich, głównie akta drużyn i normatywy, zdeponowano już w Archiwum Państwowym Oddział w Tarnowie, gdzie obecnie opracowuje się je jako kolekcję materiałów dotyczącą ZHP. Przyjęcie owej kolekcji do zasobu państwowego jako zespołu otwartego, pozwoli na dalszy swobodny dopływ akt, gromadzonych dla przyszłych badaczy.

W odróżnieniu od dokumentów, wydawnictw i wszelkiego rodzaju materiałów piśmiennych, wszystkie przedmioty typu wystawienniczego np. mundury, proporce, symbolika itp. przyjmowane są w depozyt do Archiwum Państwowego z przeznaczeniem do przyszłego Muzeum Harcerstwa Ziemi Tarnowskiej. Właściciele darów otrzymali oficjalne podziękowania a kopie tychże zatrzymane w odrębnych aktach stanowią nie tylko ewidencję, ale jakby metrykę pochodzenia, wiążąc dany przedmiot z konkretną osobą.

Ten system gromadzenia, jakkolwiek bez odpowiedniego zaplecza i właściwej dokumentacji, pozwala przy systematycznych i konsekwentnych zabiegach i penetrowaniu terenu, a szczególnie przy pozyskaniu zaufania swoich interlokutorów, ocalić jeszcze wiele pamiątek, które inaczej uległyby zatraceniu.

To, co ocalało i dotarło do Archiwum Państwowego w Tarnowie, w dużej części (nie wszystko można było z braku miejsca umieścić) trafiło na wystawę.

Sam układ wystawy nastęrczał duże kłopoty. Muzeum mieści się w XVI-wiecznej kamienicze, której wnętrza adaptowane do nowych celów nie są zbyt funkcjonalne, stąd konieczność przystosowania się do istniejących warunków. Ponieważ założono, że będzie to wystawa historyczna, wypadało poszczególne okresy zmieścić w odrębnych salach dla większej przejrzystości i czytelności ekspozycji.

Centrum wystawy stanowi mały hol na I piętrze z dużym, drewnianym krzyżem harcerskim na tle białoczerwonej draperii, w której prawym dolnym rogu na podłodze umieszczono drewnianą tablicę z zamieszczonym mottem powtórzonym za „Jednodniówką” II Tarnowskiej Drużyny Harcerzy z 1928 r. „Co przeszło nie wróci, jeżeli jednak pięknie przeszło, długo jeszcze świecić będzie”. Na bocznych ścianach reprodukcja W. Kossaka „Straż nad Wisłą” oraz trzy olejne, duże portrety braci Jerzego i Juliusza Braunów oraz Władysława Wodnieckiego (także hufcowego) pędzla W. Kossaka i J. Dutkiewicza, autoportret Alojzego Majchra i budzący powszechne zainteresowanie portret byłej hufcowej Wandy Marokini malowany przez Witkacego – wszystkie z wyjątkiem autoportretu będącego własnością Muzeum – wypożyczono od rodzin. Prezentowano również wybór prac naukowych byłych harcerek i harcerzy tarnowskich; odznaki „Za zasługę” i kolejne fazy nabijania krzyża po uzyskiwaniu stopni młodzieżowych. W poszczególnych salach ekspozycyjnych materiały z lat 1910–1918; a więc fotogramy, wydawnictwa, symbolikę, oryginały dokumentów zachowanych lub ich reprodukcje, a także sztandary (sokoli, Hufca Mościce z 1939 r., OH PL i Hufca im. gen. J. Bema), afisze

35-lecia i 70-lecia ZHP, zestaw kolejnych tekstów Prawa i Przynależenia na przestrzeni 70 lat.

Odrębną salę poświęcono okresowi okupacji, a do-robek młodej Chorągwi Tarnowskiej z lat 1975–1980 wyeksponowano w obszernym holu na parterze. W podziemiu umieszczono kilka ciekawych kolekcji o tematyce harcerskiej, m. in. zbiory ekslibrisów harcerskich inż. Norberta Lippóczego, który ofiarował je przyszłemu Muzeum Harcerstwa Ziemi Tarnowskiej, zestaw materiałów dr Bolesława Leonharda odnoszący się do 10 punktu prawa; poczta harcerska Szczecin – hm PL Józefa Grabarczyka, falerestyki – hm Andrzeja Zasadzkiego, filatelistyki – hm Jana Ryblewskiego z Krakowa.

Dzięki Komisji Historycznej Głównej Kwatery, szczególnie dzięki staraniom druhen: hm PL Mariany Głowińskiej i hm Marii Zürnowej – zabezpieczono dokumentację fotograficzną omawianej wystawy. Zrobiono także przeźrocza a hm Antoni Berowski sfinansował 25 minutowy film. Dokonano bezpośredniego nagrania, podczas oprowadzania jednej z grup tak, że w zasadzie Archiwum Państwowe Oddział w Tarnowie posiada pełną dokumentację dotyczącą wystawy.

Materiały wypożyczone, zostały zwrócone właścicielom, aczkolwiek było to zaledwie 5% eksponatów. Pozostałe wróciły do kolekcji akt ZHP w Archiwum Państwowym oraz do prywatnych jeszcze zbiorów autorki scenariusza. W przyszłości zostaną także przekazane do Archiwum.

Pozostałe materiały przechowywane są nadal w depozycie Archiwum Państwowego w Tarnowie, istnieje jednak realna nadzieja na ich pełne i właściwe wkrótce wykorzystanie. Dyrektor Muzeum Okręgowego mgr Adam Bartosz zwrócił się bowiem do niżej podpisanej „doceniając wagę zbiorów” z propozycją utworzenia stałej ekspozycji poświęconej harcerstwu w naszym regionie, po ukończeniu adaptacji budynku w Rynku nr 19.

W ten sposób uzyskane dotąd w drodze darów, zakupów i wypożyczeń (do reprodukcji) materiały dotyczące działalności tarnowskiego ruchu harcerskiego zostaną zabezpieczone w najbardziej do tego celu powołanych placówkach: akta – w Archiwum Państwowym, przedmioty kultury materialnej – w Muzeum Okręgowym z przeznaczeniem na stałą ekspozycję.

Równocześnie autorka niniejszego artykułu finalizuje badania nad dziejami harcerstwa z obszaru obecnej Chorągwi Tarnowskiej za okres 1910–1939, gdyż

dotychczas jest to zupełnie biała plama w historii regionu.

Im bliżej poznaje się działalność poprzednich pokoleń, tym więcej odczuwa się szacunku i szczerego podziwu dla tej niezwykłej idei, która kształtując „biskoptów” na wspaniałych, ofiarnych ludzi, potrafiła przetrwać tak niezwykle trudne okresy, jakie naród nasz przeżywał w ciągu ostatnich 70 lat i zawsze wychodziła z nich zwycięsko.